

«Δάσκαλος γεννήθηκα, δάσκαλος και θα πεθάνω»

ΓΙΩΤΑ ΜΥΡΤΣΙΩΤΗ

Ο Εμμανουήλ Κριαράς στο σπίτι του, στη Θεσσαλονίκη, την άνοιξη του 2007, φωτογραφημένος από τον Αλέξανδρο Αβραμίδη. Τότε, έκλεινε τα 101. Έως το τέλος του διατηρούσε μια θαυμαστή διαύγεια σκέψης.

«Ζωή είναι να πράττεις το καθήκον σου. Όταν ακούς ό,τι σου λείπει η φωνή σου. Όχι τα αυτιά. Και η ειλικρίνεια. Ο εσωτερικός μας εαυτός, κατά το δαιμόνιο του Σωκράτη, είναι αυτός που υπαγορεύει τις πράξεις μας. Ζωή για μένα είναι να γράφω και να κηρύττω. Δάσκαλος γεννήθηκα, δάσκαλος παρέμεινα και δάσκαλος θα πεθάνω». Στριφογυρίζουν ακόμη στο μυαλό μου οι τελευταίες λέξεις του Εμμανουήλ Κριαρά, η σύνοψή του για τη ζωή όπως μου την κατέθεσε λίγους μήνες πριν τον εγκαταλείψει το σώμα του.

Είχα ανεβεί για πολλοστή φορά στο διαμέρισμά του, στην οδό Αγγελάκη. Μία βράβευση, μία τιμητική εκδήλωση για τον αιωνόβιο επιστήμονα (ΑΠΘ, 2006), η επίσκεψη του πρωθυπουργού (2008) στο σπίτι του αποτελούσαν πάντα αφορμή, κατά την τελευταία δεκαετία του μακρόχρονου βίου του, να αντλήσουμε, εξαντλητικά πολλές φορές, σταγόνες μόνο, από τη μακρόχρονη πορεία του, την κατασταλαγμένη σοφία του, τους αγώνες του υπέρ του δημοτικισμού, για το εκπαιδευτικό σύστημα της χώρας, την πολιτική και κοινωνική κατάσταση, για τη ζωή και τον θάνατο.

Η τελευταία, ευλογημένη συνάντηση έγινε τον περασμένο Δεκέμβριο. Βρέθηκα απέναντί του για λίγο, έπρεπε να παραλάβω την προφητική του άποψη για το πώς φαντάζεται την «Ελλάδα του 2021» στο πλαίσιο ενός ομότιτλου αφιερώματος για την «Καθημερινή». Ήταν ελάχιστες ημέρες μετά τα 107α γενέθλια της μακράς του ζωής. Περίμενε καθιστός στην πολυθρόνα του, με το βλέμμα στραμμένο στη φωτογραφία της συζύγου του Αικατερίνης Στρυφτού.

Παρά το καταπονημένο από το βάρος των χρόνων σώμα του, η ευγένεια – «συγγνώμη, που δεν μπορώ να σηκωθώ για να σας υποδεχθώ»–, η επαγγελματική του συνέπεια –«εργάζομαι αλλά τα δάχτυλά μου δεν κινούνται καλά για να γράψω. Δεν σας πειράζει να πάρετε χειρόγραφο κείμενο»–, η νηφάλια σκέψη, η καθαρή ματιά, οι στέρεες ιδέες δεν τον είχαν εγκαταλείψει στο ελάχιστο.

Με άποψη

Πλήρως ενημερωμένος για τις πολιτικές εξελίξεις, σχολίαζε, αγωνιούσε για τις δύσκολες ώρες της χώρας, συμβούλευε για το καλό του τόπου, για το μέλλον των παιδιών. Είχε διάθεση για κουβέντα, και παρά την κούρασή του, ξεδίπλωσε το πολιτικό του προφίλ, τις απόψεις του για την κυβέρνηση, τον Κουβέλη, τον Τσίπρα, για την πρωτοβουλία των «58», για τον Καραμανλή, για τη ζωή του. Αυτήν την

ολιγόλεπτη μεν αλλά ουσιαστική και εκ βαθέων, αδημοσίευτη, πολιτική κατάθεση φέρνει σήμερα η «Κ», στη μνήμη του εκλιπόντος επιστήμονα που μας χάρισε στιγμές από τον μακρότατο βίο του.

Αν κάτι διέκρινε αυτήν τη σπάνια περίπτωση δασκάλου πέρα από τη μακρά του ζωή του, τη διαύγεια του πνεύματος και τη φιλεργία του, ήταν η ζωντάνια, η επαναστατικότητα, η διάθεση συμμετοχής στο πολιτικό γίνεσθαι, η νιότη του πνεύματός του ως την τελευταία του πνοή.

Πώς κρίνετε την πολιτική κατάσταση, τόλμησα να ρωτήσω αρπάζοντας την ευκαιρία της αναπάντεχης συζήτησης. «Άσχημα, παρόλο που διαφαίνεται μια βελτίωση. Άσχημα, διότι έχουμε μια τρόικα που πιέζει, μια κυβέρνηση που δεν ομονοεί, μια αντιπολίτευση στραβή και ανάποδη. Δεν είμαι με την αντιπολίτευση. Με ποιους είμαι; Με τους “58”. Ο Γιάννης Βούλγαρης, σημαντικός επιστήμονας, δείχνει διάθεση να προχωρήσει. Είμαι με την πρωτοβουλία των “58” διότι η Ελλάδα χρειάζεται κάτι διαφορετικό. Το εκφράζουν οι “58” και αν μου ζητούσαν να υπογράψω θα γίνονταν 59. Δεν μου το ζήτησε όμως κανείς».

Στο σημείο αυτό υψώνει τη φωνή του. Η κυρία Μαρίνα, που τον φρόντιζε την τελευταία 15ετία της ζωής του, εισβάλλει αστραπιαία στο σαλόνι. Γιατί φωνάζετε; «Δεν φωνάζω, επιμένω», της απαντά χαμογελώντας με γλυκύτητα. Επιστρέφει στην κουβέντα και εξηγεί.

«Κοιτάξτε, ήθελα πολύ τον Κουβέλη μέσα στην κυβέρνηση. Τον υποστήριζα ακόμη και τότε που δεν είχε δύναμη, έλεγα τον καλό μου λόγο. Δεν έκανε καλά που έφυγε. Έπρεπε να μείνει μέσα στο κυβερνητικό σχήμα, να το συγκρατήσει, να βοηθήσει. Αλλά ο Κουβέλης θέλει τρίτο πόλο. Μακάρι να έχει τη δύναμη να τον κάμει. Επαναλαμβάνω το ζήτημα της χώρας, τα τελευταία χρόνια, δεν είναι μόνο οικονομικό, είναι κυρίως πολιτικό. Το σύστημα που γνωρίσαμε πρέπει να αλλάξει. Πρέπει να τελειώσει. Και αυτό εξαρτάται από όλους μας».

– Ζήσατε ολόκληρο σχεδόν τον 20ό αιώνα, ποια θεωρείτε καλύτερο περίοδο της Ελλάδας;

– Τα πρώτα χρόνια μετά τη δικτατορία, όταν επέστρεψε ο Κωνσταντίνος Καραμανλής. Ήταν ο πολιτικός που άνοιξε ένα δρόμο. Συντηρητικός δεν υπήρξα ποτέ. Σοσιαλιστής ήμουν από τα νιάτα μου, από τα 18 μου. Και σοσιαλιστής παραμένω. Δεν είμαι υπέρ του ΣΥΡΙΖΑ ούτε με το ΚΚΕ. Δεν είμαι με τους κομμουνιστές που έφυγαν από εδώ και πήγαν από εκεί. Δεν μου αρέσουν αυτά τα «ταξίδια». Μπορεί να εγκαταλείπω κάποιον που υποστήριζα, αλλά τις ιδέες μου δεν τις εγκαταλείπω ποτέ. Ούτε τις κρύβω. Ακόμη και όταν αυτές με έβλαπταν, επέμενα. Μ’ αρέσει να υπομένω και να επιμένω.

«Θα βγούμε από τη δεινή θέση»

– **Φοβάστε τα χειρότερα;**

- Νομίζω όχι, θα πάμε μπροστά. Θα βγούμε από τη δεινή θέση. Αλλά θα χρειαστούν χρόνια. Το '21, ίσως για το οποίο γράφω. Σιγά σιγά θα βελτιωθούμε. Πρέπει όμως οι κυβερνώντες να ομονοήσουν, κυβέρνηση και αντιπολίτευση να συμφωνήσουν σ' ένα *modus vivendi*. Να κάνουν ένα βήμα μπροστά για να ανανεωθεί η πολιτική, η κοινωνική και η πνευματική ζωή του τόπου. Οι κρίσεις κάποτε σταματάνε. Ενα κέρδος που αφήνουν, είναι ότι μερικοί θα βάλουν μυαλό. Οσοι ψηφίζουν Τσίπρα, από απελπισία ψηφίζουν. Αυτήν την απελπισία πρέπει να την ξεπεράσουμε ώστε να μη διακινδυνεύουμε. Να κρατήσουμε τους νέους, να μη φεύγουν στο εξωτερικό. Να μείνουν εδώ, να εργάζονται και να αποδίδουν Αυτοί είναι το μέλλον.
- Του θύμισα τη σύντομη περιγραφή του ως ανθρώπου και ως επιστήμονα, όπως τη συνόψισε συμπληρώνοντας έναν αιώνα ζωής. Τη συνέπεια λόγων και πράξεων, στα 108 χρόνια του βίου του. «Στη ζωή μου δεν έπραξα τίποτε άλλο από εκείνο που μου υπαγόρευαν η συνείδηση και η ιδιοσυγκρασία μου. Από τα μαθητικά μου χρόνια αγάπησα την εργασία και τη γλώσσα του λαού μας. Τη γλώσσα αυτή μελέτησα αργότερα κατά δύναμιν και έπραξα αυτό που μου επέτρεψαν οι δυνατότητές μου ως ατόμου και ερευνητή». Κατέβηκα τα σκαλιά, ανάλαφρη από τα ψήγματα αισιοδοξίας, γοητευμένη από την κατάθεση ενός τεράστιου ανδρός, από τη συσσωρευμένη του σοφία και την απροσδόκητη φρεσκάδα, από έναν σπουδαίο Έλληνα. Με την αίσθηση ότι, ακόμη κι αν δεν υπάρξει μαζί του άλλη συνάντηση, η παρακαταθήκη που μας άφησε, το μνημειώδες έργο του και τα «μακράς ζωής αγωνίσματα» (αυτοβιογραφία, εκδ. Οι φίλοι του περιοδικού ANTI), είναι για όλους πολύτιμη.